

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Dobromila Večeřová

Implicitní vedlejší věty s infinitivem v italštině

Implicit subordinate clauses with infinitive in Italian

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Špaček

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jiřímu Špačkovi za podporu při volbě tématu, odborné vedení práce a konstruktivní kritiku. Za odbornou pomoc s citacemi děkuji mé matce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 1. ledna 2014

.....

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá implicitními vedlejšími větami s infinitivem v italštině. V první kapitole je popsáno několik termínů týkajících se těchto vět (infinitiv, podřadnost a souřadnost, explicitnost a implicitnost, shodnost podmětů hlavní a vedlejší věty apod.). Ve druhé kapitole je provedena klasifikace všech druhů implicitních infinitivních vět doplněna restrikcemi při jejich tvorbě, ve třetí kapitole jsou uvedeny explicitní druhy vedlejších vět. Poslední kapitola je zaměřena praktičtěji, protože je věnována možnostem překladu italských implicitních vět s infinitivem do češtiny.

Klíčová slova:

italština, italská gramatika, implicitní věty, infinitiv

Abstract

This thesis deals with implicit subordinate clauses with infinitive in Italian. In the first chapter there is a description of some terms regarding these clauses (infinitive, subordination and coordination, explicitness and implicitness, congruence of subjects of main and subordinate clause etc.). The second chapter presents a classification of all kinds of implicit clauses with infinitive, including the restrictions of their formation. The third chapter deals with explicit kinds of subordinate clauses. The last chapter is more practical, because it is dedicated to the possibilities of translation of the Italian subordinate clauses with infinitive into Czech.

Keywords:

italian, italian grammar, implicit clauses, infinitive

Obsah

Úvod	6
1. Terminologie týkající se infinitivu, souřadnosti, implicitnosti a implicitních vedlejších vět	7
1.1 Infinitiv (infinito).....	7
1.2 Použití infinitivu.....	8
1.3 Zpodstatnělý infinitiv.....	8
1.4 Syntaktická funkce a použití implicitních infinitivních vět.....	9
1.5 Souřadnost a podřadnost.....	10
1.6 Explicitní a implicitní podřadná souvětí.....	10
1.7 Totožnost podmětů hlavní a vedlejší věty.....	11
1.8 Uvozování infinitivních vět, il complementatore.....	12
1.9 Konstrukce akuzativu s infinitivem.....	13
1.10 Verbi a controllo vs. Verbi a sollevamento.....	13
2. Klasifikace vedlejších implicitních vět s infinitivem podle jejich funkce	15
2.1 Propositioni complete/dichiarative.....	15
2.2 Příslůvečná souvětí (proposizioni circostanziali).....	20
2.3 Přívlastkové a vztahné věty (proposizioni attributive e relative).....	30
2.4 Nepřímá řeč (il discorso indiretto).....	30
3. Konfrontace s jednotlivými druhy explicitních vedlejších vět	31
4. České ekvivalenty italských implicitních vět	37
4.1 Příklady možných způsobů překladu jednotlivých druhů italských implicitních vět.....	38
Závěr	45
Résumé	46
Bibliografie	48

Úvod

Rozhodla jsem se psát bakalářskou práci týkající se vedlejších implicitních vět, protože mě zaujalo, že ačkoli by nám v podstatě měly zjednodušit práci tím, že si při jejich využití ušetříme ne vždy jednoduché rozhodování mezi indikativem a konjunktivem či kondicionálem, v praxi jejich tvorba a použití často působí problémy.

V práci nejprve uvádím, co rozumíme pod pojmy infinitiv, souřadnost a podřadnost, explicitnost a implicitnost a další termíny týkající se alespoň minimálně daného tématu. Poté se zabývám klasifikací jednotlivých typů vedlejších implicitních vět s infinitivem a všímám si restrikcí při jejich tvorbě, v další kapitole je pak srovnávám s jejich explicitními protějšky. Nakonec se věnuji možnostem jejich překladu do češtiny, k čemuž využívám především příklady uváděné v kapitole o klasifikaci implicitních vět s infinitivem. Způsoby překladu jsou však poměrně monotónní vzhledem k tomu, že čeština upřednostňuje určité slovesné tvary, alespoň v mluvené podobě jazyka.

1. Terminologie týkající se infinitivu, souřadnosti, implicitnosti a implicitních vedlejších vět

1.1 Infinitiv (infinito)

Infinitiv patří mezi tzv. nefinitní slovesné tvary, které nazýváme také „jmenné tvary slovesa“ (*forme nominali del verbo*), protože svojí morfologickou strukturou a svým využitím v syntaxi spojují vlastnosti jmen (například tím, že mohou mít rod a číslo či funkci podmětu) a sloves (například tím, že vyjadřují děj). Přesto, že existují pouze tři druhy nefinitních slovesných tvarů (infinitiv, gerundium, participium), jsou pro italštinu velmi důležité, protože dávají prostor často využívaným rozmanitým větným vazbám: implicitním větám. Nefinitní tvary se nečasují, nemohou tedy vyjadřovat osobu ani absolutní čas (přítomnost, minulost, budoucnost), zato však vyjadřují čas relativní (současnost, předčasnost, následnost).

Rozlišujeme mezi infinitivem jednoduchým neboli přítomným a infinitivem složeným neboli minulým (právě proto, že infinitivy označují relativní časy, je vhodnější používat názvy jednoduchý a složený infinitiv). Takovéto rozdělení nám slouží k vyjadřování času a rozlišování činného a trpného rodu:

1. infinitiv jednoduchý/ přítomný (*infinito semplice/ presente*) tvořený koncovkami *-are*, *-ere*, *-ire*: *parlare*, *vedere*, *partire*. Vyjadřuje současnost nebo následnost, může mít zvrtný tvar, může být činný (*preparare*), u přechodných sloves i trpný (*essere preparato*)
2. infinitiv složený/ minulý (*infinito composto/ passato*) tvořený infinitivem pomocného slovesa a minulým participiem významového slovesa: *avere parlato*, *avere visto*, *essere partito*; v češtině tento infinitiv neexistuje, v italštině vyjadřuje předčasnost k ději přítomnému, minulému i budoucímu. Může mít zvrtný tvar, může být činný (*avere preparato*), u sloves přechodných i trpný (*essere stato preparato*).

1.2 Použití infinitivu

V podřadných souvětích se infinitiv vyskytuje v mnoha implicitních konstrukcích vedlejších vět. Přítomný infinitiv ve vedlejší větě většinou vyjadřuje současný nebo následný děj vzhledem k větě hlavní, zatímco infinitiv minulý vyjadřuje děj předčasný, například: *Sono contenta di vederti* (současnost), *Non penso di uscire sabato sera* (následnost), *Il mio amico dice di essere essere stato bocciato all'esame* (předčasnost).

Infinitiv se objevuje i v omezeném počtu jednoduchých vět, jedná se o tzv. věty *interrogative dirette con valore dubitativo, esclamative, volitive, ottative*. Tzv. *infinito narrativo* nebo *infinito descrittivo* se objevuje ve větách zvaných *enunciative*, kde uvozen příslovcem *ecco* vyjadřuje náhlý zvrat, například *Appena tenta, nella pratica, il riarmo, ecco riproporsi le antiche contraddizioni* (Bocca, *Storia dell'Italia partigiana*), uvozen předložkou *a* vyjadřuje intenzitu či trvání děje, například *...e il cane, a guardarlo, a saltargli addosso, a scagnare come una creatura che capisse* (Fucini, *All'aria aperta*), nebo může stát ve větě bez uvození, například *Andare davanti al giudice, dirgli 'Ho commesso un delitto'...* (D'Annunzio, *L'Innocente*).

Časté použití infinitivu bez podmětu ve jmenných větách je stylistickým prostředkem typickým pro nadpisy článků, například *Essere cristiani, Navigare dove il Po e' di nuovo amico*.

V neposlední řadě se infinitiv využívá při tvorbě rozkazu ve 2. osobě jednotného čísla.

1.3 Zpodstatnělý infinitiv

Zpodstatnělý infinitiv je tvořen členem nebo předložkovým členem, například *Tra il dire e il fare c'è di mezzo il mare*, mnohdy je možné člen vynechat. To, čím se slovesný infinitiv liší od zpodstatnělého infinitivu, je především pohled, kterým nahlížíme na děj: slovesný infinitiv vyjadřuje děj jako takový, zpodstatnělý infinitiv se blíží dějovým jménům a popisuje děj zevnitř. V případě implicitních vět časových se však nejedná o zpodstatnělý infinitiv, přestože se někdy ve spojení vyskytuje předložka nebo předložkový člen. V češtině zpodstatnělý infinitiv odpovídá podstatným jménům slovesným.

1.4 Syntaktická funkce a použití implicitních infinitivních vět

Infinitivní věty mohou: a) tvořit jádro věty, tyto členy v italštině nazýváme *elementi nucleari*, tedy větné členy nutné k doplnění významu přísudku, mají-li funkci podmětu, například *Andare in vacanza potrebbe servire anche a te*; předmětu přímého, například *Piero desidera andare in vacanza*; či předmětu nepřímého, například *Ho costretto Maria ad andare in vacanza*; b) plnit funkci tzv. *elementi extranucleari*, tedy okolnostních větných členů, které pro smysl věty nejsou nezbytné, například *Ho chiesto le vacanze per farti piacere*, *Se ne andò senza dire una parola*; c) tvořit vztaznou větu, například *Ho trovato un amico con cui andare in vacanza*; d) být komplementem substantiva či adjektiva, například *La possibilità di andare in vacanza non è data a tutti*, *Piero era sicuro di andare in vacanza*; e) být součástí nepřímé otázky, například *Non so con chi andare in vacanza*.

Ve všech těchto příkladech se může vyskytovat jak jednoduchý, tak složený infinitiv, oba druhy infinitivů pak mohou být aktivní či pasivní, například *Desidera essere mandato in vacanza* (jednoduchý pasivní infinitiv), *Dice di essere stato mandato in vacanza* (složený pasivní infinitiv). Jako poslední příklad funkce implicitních infinitivních vět můžeme uvést jejich schopnost vytvoření faktitivní konstrukce se slovesem *fare*, jedná se o věty typu *Gli farò telefonare*, kterou bychom mohli transformovat do explicitní formy jako *Farò in modo che gli telefonino*.

Implicitní infinitivní věty se většinou vyskytují bez vyjádřeného podmětu. Jen některá spojení nám umožňují podmět vyjádřit. S nevyjádřeným podmětem může mít infinitivní věta všeobecný význam, například *È possibile uscire tutte le sere*, nebo přesně stanovený význam daný větným členem, který lingvisté Renzi a Salvi nazývají *il controllore*, protože „kontroluje“ nevyjádřený podmět infinitivní věty. *Il controllore* se většinou nachází v hlavní větě, například *Non mi è possibile uscire tutte le sere*, ale může být i jinde, například *Presentarsi ben equipaggiato è la soluzione che ha scelto Mario*.

Nepřízvučná osobní zájmena a zájmenné částice se připojují za přítomný infinitiv, například *Ho deciso di andarci*; při použití minulého infinitivu se připojují za pomocné sloveso, například *Mi sembra di averti già visto*.

Věty obsahující podstatné jméno *grazie* následované předložkami *di*, *per* a infinitivem jsou výjimkou, která se ustálila v běžném jazyce, například *Grazie di aver accettato l'invito*, ačkoli korektnější by byla věta se slovesem *ringraziare*: *Ti/vi ringrazio di aver accettato l'invito*. Někteří italští lingvisté se domnívají, že se jedná o kalk z francouzštiny z konstrukce *merci de* + infinitiv, nebo z angličtiny z konstrukce *thank you for* + ingový tvar slovesa.¹

1.5 Souřadnost a podřadnost

Ze syntaktického hlediska se souvětí dělí na souřadná a podřadná. Souřadnost (koordinace, parataxe) znamená, že jednotlivé věty, které jsou spojeny souřadícími spojkami, na sobě nejsou syntakticky ani sémanticky závislé a mohou existovat samostatně. Podřadnost (subordinace, hypotaxe) znamená, že souvětí obsahuje jednu větu hlavní a jednu či více vět vedlejších, které jsou na větě hlavní jak gramaticky, tak sémanticky závislé.

1.6 Explicitní a implicitní podřadná souvětí

Explicitní (vyjádřené, z lat. *explicitus* = otevřený) znamená, že souvětí obsahuje určitý slovesný tvar (indikativ, konjunktiv či kondicionál), který má ve větě predikační funkci.

Implicitní (nevyjádřené, z lat. *implicitus* = uzavřený) věty naopak obsahují neurčité, neboli nefinitní slovesné tvary, mezi které v italštině řadíme infinitiv, participium a gerundium. Predikační funkce je v nich skryta. Tato syntaktická transformace se v prostředí české lingvistiky nazývá kondenzace.

Všechny věty, které obsahují nefinitní tvary, nejsou vždy větami implicitními, například infinitiv po modálních (*Devo lavorare*) a řázových slovesech (*Comincio a lavorare*) nepředstavuje implicitní větu, protože infinitiv spolu s finitním slovesným tvarem tvoří jediný přísudek. Zda se jedná o implicitní větu, poznáme snadno podle toho, že je vždy možné převést ji na větu explicitní, například *Ho lavorato molto per procurarvi tutto il necessario* (implicitní konstrukce) → *Ho lavorato molto perché aveste tutto il necessario* (explicitní konstrukce); *Mia nonna si affaccia dalla finestra per vedere chi ha suonato alla porta* (implicitní konstrukce) → *Mia nonna*

¹ <http://www.accademiadellacrusca.it/it/lingua-italiana/consulenza-linguistica/domande-risposte/legittimit-grammaticale-grazie-infinito-pres>

si affaccia dalla finestra affinché veda chi ha suonato alla porta (explicitní konstrukce). Infinitivy uvedené výše v příkladech s modálním a fázovým slovesem není možné nijak převést do finitního tvaru. Naopak ne všechny explicitní věty mohou tvořit implicitní konstrukci. Implicitní věty bychom mohli považovat za mezistupeň mezi větami s určitým slovesným tvarem a nominálními konstrukcemi.

Explicitní věty jsou schopné zaznamenat širší škálu vztahů mezi časy a osobami než věty implicitní, například *Penso/pensavo/pensa di fare presto* vs. *Penso che farò presto/ Pensavo che avrei fatto presto/ Pensa che farà presto*.

Implicitní konstrukce mají z tohoto hlediska omezenější vyjadřování časových vztahů mezi větou hlavní a větou vedlejší a nepodávají nám informace o osobě a čísle, které jsou u vět s finitními slovesnými tvary patrné na první pohled. Infinitiv v implicitních větách může vyjadřovat současnost, například *Penso di essere saggio*, nebo předčasnost, například *Penso di essere stato saggio*, nikoli však následnost (stejně tak gerundium, participium potom vyjadřuje pouze předčasnost). Na tomto příkladě jasně vidíme určité zjednodušení gramatiky během přechodu z latiny do italštiny. V latině totiž infinitivy byly schopné vyjádřit všechny tři relativní časy, například *Puto me sapientem esse* → *Penso di essere saggio*, *Puto me sapientem fuisse* → *Penso di essere stato saggio*, *Puto me sapientem fore* → *Penso che sarò saggio*. V italštině již musíme následnost vyjádřit výhradně explicitně.

1.7 Totožnost podmětů hlavní a vedlejší věty

V souvětích „*Penso che gli dirò tutto*“ a „*Penso di dirgli tutto*“ mají obě vedlejší věty (*che gli dirò tutto*, *di dirgli tutto*) stejný význam. Avšak v jiném kontextu vedlejší věta „*di dirgli tutto*“ získává odlišný význam, například *Pensa di dirgli tutto* → *Pensa (lui) che gli dirà tutto* vs. *Pensavo di dirgli tutto* → *Pensavo (io) che gli avrei detto tutto*. Mnohočetnost významů je dána právě implicitností, která nám neumožňuje rozpoznat osobu, číslo a čas. Můžeme tedy říci, že *di dirgli tutto* = *che gli dirò tutto* + *che gli dirà tutto* + *che gli avrei detto tutto* atd.

Z této rovnice vyplývá, že chceme-li vytvořit implicitní větu, ve většině případů potřebujeme, aby v zájmu srozumitelnosti sdělení hlavní a vedlejší věta měly stejný podmět, tedy *(Io) penso di dirgli (io) tutto*.

	VV explicitní	VV implicitní
Stejné podmínky	<i>Penso che gli dirò tutto.</i> <i>Pensa che gli dirà tutto.</i>	<i>Penso di dirgli tutto.</i> <i>Pensa di dirgli tutto.</i>
Odlišné podmínky	<i>Penso che gli dirai tutto.</i> <i>Pensa che gli dirò tutto.</i>	x x

Souvětí s rozdílnými podmínky hlavní a vedlejší věty mohou být tvořena například předmětnými větami, ve kterých se podmět implicitní vedlejší věty objevuje v hlavní větě ve formě přímého či nepřímého předmětu. Nejsou-li podmínky obou vět stejné a není-li možné podmět vedlejší věty vyjádřit v hlavní větě ani formou předmětu, musíme se uchýlit k explicitní konstrukci.

1.8 Uvozování infinitivních vět, *il complementatore*

Na rozdíl od explicitních souvětí, která musí obsahovat spojovací výraz (podřadící spojky, vztahná a tázací zájmena či příslovce), implicitní vedlejší věty mohou být za hlavní větu připojeny i volně, například *Desidero procurarmi una bicicletta nuova*; v případě infinitivních implicitních vět také předložkami, například *Ho deciso di procurarmi una bicicletta nuova*. Tímto se znovu dostáváme k mnohovýznamovosti implicitních vět, jelikož jednotlivé předložky, které je uvozují, mohou plnit více funkcí, například předložka *per* uvozuje věty účelové, příčinné a účinkové; předložka *di* může uvozovat věty podmětové, předmětové a příčinné apod.

Infinitivní věty tedy mohou být uvedeny předložkou, tzv. komplementátorem, nebo mohou stát samostatně. Existují i vedlejší věty uvedené tázacím (*Non so dove andare*) či vztahným (*Cerco una ragazza con cui andare al cinema*) syntagmatem.

a) *Piero preferirebbe partire domani.*

b) *Piero crede di partire domani.*

c) *Piero si pente di essere partito.*

V příkladech b) a c) předložka *di* nemá stejný význam, ve větě c) se jedná o skutečnou předložku, protože argument *pentirsi* vyžaduje předložku *di* (*Si pente del suo comportamento*). Ve větě b) však sloveso *credere* vyžaduje přímý předmět, což je bezpředložkový argument (*lo crede*), *di* v tomto případě tedy není předložkou, ale tzv. *complementatore*, který má za úkol pouze uvést vedlejší větu. Komplementátorem může být *di* nebo *da*, komplementátory se objevují v

podmětných větách (*Mi succede di vederlo*), v některých předmětných větách: některá slovesa, například *credere*, komplementátor vyžadují, jiná, například *preferire*, ho nepřipouštějí, u dalších sloves záleží na stylistickém záměru autora. Také po adjektivech máme možnost volby, verze s komplementátorem je však považována za literární, například *Ma nel palazzo di Donnafuglia non era difficile di fuorviare chi volesse seguirvi* (Tommasi di Lampedusa).

1.9 Konstrukce akuzativu s infinitivem

Z latinské vazby, ve které se podmětne a předmětné věty tvoří bezpředložkově připojeným infinitivem tranzitivních sloves a podmětem povinně vyjádřeným v akuzativu (*Puto te bonum esse* → *Ritengo che tu sia buono*), se v italštině v některých případech uchoval tzv. *costrutto infinitivo con soggetto proprio* (Skytte, 1978: 281), není vhodné nazývat tuto konstrukci přímo jako akuzativní, protože se nejedná o akuzativ, například *Io ho sempre inteso l'uomo essere il più nobile animale che fosse creato da Dio* (Boccaccio) → *Io ho sempre inteso che l'uomo è...*; *Altri sentenziavano non essere altro, il problema meridionale, che un caso particolare della oppressione capitalistica* (Levi, *Cristo si è fermato a Eboli*); *Non dubitando esser la faccenda ormai sistemata* (Morante, cit. ve Skytte 1978: 287). V dobách Trecentistů se akuzativ s infinitivem vyskytoval se slovesy *giudicare*, *sentire*, *pensare*, *volere* a po neosobních slovesech, například *Sapere adunque dovete in Lombardia essere un famosissimo monistero* (Boccaccio). Dnes se tato konstrukce používá zřídka a spíše ve formálním či úřednickém jazyce (*La Commissione accertò essere ormai acquisita la fattibilità dell'opera e potersi quindi procedere alla fase esecutiva*).

1.10 Verbi a controllo vs. Verbi a sollevamento

Salvi a Vanelli uvádějí pojmy *verbi a controllo* a *verbi a sollevamento*. Jako *controllo* je nazývána situace, ve které se v implicitní infinitivní větě musí podmět shodovat s podmětem hlavní věty, jejíž sloveso je tzv. *controllore* a udává tak jediný možný význam věty. Srovnejme si dvě souvětí se zdánlivě stejným významem: *Giovanni crede di partire domani* vs. *Giovanni crede che partirà domani*. Implicitní souvětí má jedinou možnou interpretaci, a to, že zítra odjíždí

právě Giovanni. Do explicitního souvětí můžeme doplnit další člen, například *Giovanni crede che Maria partirà domani* a souvětí tak získá zcela jiný význam.

Mezi tzv. *verbi a sollevamento* patří například *parere* a *sembrare*:

a) *Giovanni sembra [essere in possesso di documenti importanti]*, b) *Sembra [che Giovanni sia in possesso di documenti importanti]*, c) *Sembra [Giovanni essere in possesso di documenti importanti]*.

To, co je v souvětí a) podmětem hlavní věty (*Giovanni*), je v souvětí b) podmětem vedlejší věty, zatímco podmětem hlavní věty je vedlejší věta uvozená *che*. Analyzováním souvětí a) bychom dostali souvětí c), které reflektuje charakter slovesa *sembrare*: to, co se „zdá“ není *Giovanni*, ale fakt, že *Giovanni* vlastní důležité dokumenty. Můžeme tedy z podmětu slovesa *sembrare* vytvořit podmět infinitivní věty. Tento jev Salvi a Vanelli nazývají *sollevamento del verbo*.

Většina infinitivních vět patří do konstrukcí typu *controllo*, v některých je tzv. *controllore* povinný, jiné se bez něho objedou. Platí zde pravidla:

a) je-li vedlejší věta předmětem přímým hlavní věty, kontrolorem je podmět (*Giovanni ha promesso a Maria di venire*) nebo předmět nepřímý hlavní věty (*Giovanni ha chiesto a Maria di venire*).

b) je-li vedlejší věta argumentem (větný člen nutný k doplnění významu věty) hlavní věty a nejedná-li se o podmět či přímý předmět, kontrolorem je přímý předmět (*Hanno invitato Giovanni a partecipare*), pokud však sloveso hlavní věty nepotřebuje k doplnění přímý předmět, kontrolorem je podmět (*Giovanni si è pentito di essere partito*)

Jedinou výjimkou z tohoto pravidla jsou slovesa *minacciare*. Přestože jeho argumentem je přímý předmět, kontrolorem je podmět (*Giovanni ha minacciato Maria di non invitarla alla festa*)

c) je-li vedlejší věta podmětem hlavní věty, kontrolorem je nepřímý předmět (*A Giovanni dispiace partire*), nebo předmět přímý u některých sloves vyjadřujících psychické reakce (*Mi preoccupa di non vederlo più*)

d) je-li vedlejší věta extranukleárním členem hlavní věty, kontrolorem je obvykle podmět (*Giovanni lavora per vivere*), ale může jím být také nepřímý předmět (*A Giovanni ci vorrebbe più coraggio per partire*).

2. Klasifikace vedlejších implicitních vět s infinitivem podle jejich funkce

2.1 *Proposizioni complete/dichiarative*

Někteří lingvisté uvádějí označení *proposizioni complete* nebo *proposizioni dichiarative* jako souhrn vět podmětných a předmětných, protože podmět a předmět kompletují význam věty, a nepřímých otázek. Formálně jsou předmětné a podmětné věty tvořeny stejným způsobem, jediný rozdíl mezi nimi je ten, že věta předmětná v souvětí zastupuje předmět a věta podmětná zastupuje podmět. Zároveň se jedná o nejfrekventovanější typy vedlejších vět, které jsou běžně používané ve všech jazykových úrovních.

Implicitní konstrukci v podmětných a předmětných větách nemůžeme použít, je-li jejich děj následný, například *Gli pareva che non avrebbe esitato, se fosse stato di giorno, all'aperto, in faccia alla gente: buttarsi in un fiume e sparire* (Manzoni, *I Promessi Sposi*). Vyskytují-li se v těchto typech souvětí dvě věty vedlejší, můžeme si vybrat, zda použijeme dvě stejné konstrukce, nebo jednu implicitní a druhou explicitní, například *A lui pareva di stare in una favola e che la favola fosse vera* (Bacchelli, *Il mulino del Po*).

Předmětné věty (*proposizioni oggettive*)

Italské předmětné věty se vyvíjely z latinské vazby akuzativu s infinitivem. Implicitní věty předmětné jsou tvořeny předložkou *di* následovanou infinitivem jednoduchým, nebo infinitivem složeným pro vyjádření předčasnosti děje. Vykonávají funkci přímého předmětu hlavní věty, například *Ricordati di prendere le chiavi*. Tyto věty většinou vyžadují totožnost podmětů hlavní a vedlejší věty, například *Ritengo di aver agito correttamente*, nebo hlavní větu s nefinitním slovesným tvarem či neosobním slovesem, například *Non bisogna sempre pensare di avere ragione*. V ostatních případech musíme použít explicitní konstrukci s konjunktivem, například *Ritengo che abbiano agito correttamente*. Při totožnosti podmětů obou vět je běžnější využití implicitní konstrukce, explicitní konstrukci s indikativem však můžeme najít v hovorovém jazyce, například *Ogni tanto dice che è malato* namísto *Ogni tanto dice di essere malato*, nebo

když chceme obzvláště zdůraznit předmětnou větu, například *Io le dico che ho bisogno d'attaccarmi con l'immaginazione alla vita altrui* (Pirandello, *L'uomo dal fiore in bocca*).

Předmětné věty mohou být rozděleny do 3 skupin podle toho, zda jsou vyjádřeny slovesem (*Sento che mi nascondi qualcosa*), podstatným jménem (*La sensazione che tu mi nasconda qualcosa mi tormenta*) nebo přídavným jménem (*Dormimmo ansiosi che la luce del giorno ci rivelasse la terra rumena*). Vyjádření slovesem je nejfrekventovanější, implicitní konstrukce je aplikovatelná na všechny typy. V hlavní větě se mohou vyskytovat jak slovesa tranzitivní, tak slovesa intransitivní. Serianni dále dělí předmětné věty podle formálních náležitostí slovesa hlavní věty:

a) Kauzativní slovesa *fare* a *lasciare*: sloveso *fare* tvoří konstrukce typu *far fare qualcosa a qualcuno*. Se slovesem *lasciare* je možná i explicitní vazba s použitím konjunktivu, například *Nel carcere non si deve far niente, e lasciar che il tempo passi/e lasciar passare il tempo* (Pavese), a obě konstrukce mají stejný význam. Se slovesem *fare* je však explicitní vazba *far (si) che* méně frekventovaná a má spíše konsekutivní význam.

b) Tranzitivní slovesa s možnou implicitní i explicitní konstrukcí: několik tranzitivních sloves nabízí obě možnosti. Implicitní konstrukce bývá uvozena předložkou *di*, někdy však vyžaduje bezpředložkové spojení, například *Preferisco aspettare qui*. Souvětí s různými podměty můžeme vytvořit, pokud věta hlavní obsahuje sloveso vyjadřující vůli a rozkaz, tzv. *verbi volitivi*: *comandare, chiedere, imporre, permettere, proibire, suggerire* apod., nebo tzv. *verbi dichiarativi*: *accettare, affermare, annunciare, confessare, dire, dimostrare, rispondere, sospettare* apod., mají-li volitivní platnost, například *...perciò le dicevo di badare alle conseguenze* (Pirandello, *Il piacere dell' Onestà*). Podmět implicitní předmětné věty je pak shodný s předmětem nepřímým (*complemento di termine*) hlavní věty, protože podmětem věty implicitní je logicky vykonavatel požadovaného děje, například *Gli chiedo di andarsene, Permetto ai bambini di guardare la televisione, Ci hanno proibito di uscire stasera*. Tento typ konstrukce je pravděpodobně nejfrekventovanější ze všech implicitních vět.

S různými podměty obou vět se také můžeme setkat v regionálních výrazech a v historické podobě jazyka. V případě, že v hlavní větě předmět nepřímý není, nevyjádřený adresát se vždy liší od podmětu hlavní věty, například *...il tribunale ordinava di bruciar robe* (Manzoni, *I Promessi Sposi*; nevyjádřený adresát: *agli incaricati*).

c) Intransitivní slovesa s možnou implicitní i explicitní konstrukcí: například *S'accorse d'aver fatto male* vs. *S'accorgeva che la sua allegria era impacciata e malsicura* (Tozzi, *Tre croci*). Patří sem slovesa vyjadřující duševní stavy a pocity, například *accontentarsi*, *accorgersi*, *dimenticarsi*, *meravigliarsi*, *rallegrarsi*, *ricordarsi*, *persuadersi*, *spaventarsi*, *vergognarsi* a slovesná spojení stejného významu, například *essere lieto*, *avere piacere* apod., která v implicitní konstrukci vyžadují předložku *di* (ale slovesa *persuadersi* a *vergognarsi* může následovat i předložka *a*).

d) Transitivní slovesa s možnou pouze implicitní konstrukcí: infinitiv je následován předložkou *di*, například *Cerco di smettere il fumo*; nebo předložkou *a*, například *Provo a smettere di fumare*, popř. můžou být bez předložky, například *Non osano assalirci*. Takovými slovesy jsou například *cercare*, *finire*, *provare* (*di/a*), *smettere*, *tentare* apod.

e) Intransitivní slovesa s možnou pouze implicitní konstrukcí: s předložkou *di*, například *Non mancò d'informarmi*; s předložkou *a*, například *Mi impegno a riuscirci*; nebo bez předložky, například *Con un respiro franco e pieno, ardì svincolarsi* (Manzini). Zahrnujeme sem například slovesa *ardire*, *degnarsi*, *impegnarsi*, *mancare*, *rifiutarsi*, *sforzarsi*.

Předmětné věty dále mohou být závislé na slovesech:

a) smyslového vnímání (*verbi di percezione*): *vedere*, *ascoltare*, *udire*, *sentire*, *guardare*, *percepire*, *osservare*, *ricordare* apod. a slovesných spojení stejného významu, například *avere l'impressione*, *venire alla mente*. Tyto infinitivy stojí bez předložky *di* a umožňují v implicitní konstrukci rozdílnost podmětů obou vět, například *Sentivano cantare gli uccelli*. V těchto případech můžeme z implicitní předmětné věty vytvořit kromě explicitní předmětné věty i vztaznou větu, například *Sentivano cantare gli uccelli* = *Sentivano che gli uccelli cantavano* = *Sentivano gli uccelli che cantavano*. Mezi těmito třemi možnostmi nacházíme jemné významové rozdíly: explicitní předmětná věta *Sentivano che gli uccelli cantavano* je běžnou konstatací faktu, zatímco zbývající dvě varianty naznačují jistý zájem ze strany mluvčího a kladou větší důraz na předmět vedlejší věty.

S dalšími slovesy smyslového vnímání *ascoltare* a *guardare* musíme použít výhradně implicitní konstrukci: *Guardo cadere la neve* vs. **Guardo che cade la neve*. Zastaralé nebo krajové je použití předložky *a* před infinitivem: *Gli parve di sentire la madre a chiamarlo*.

b) vyjadřujících úsudek, názor, pochybnost: *pensare, credere, ritenere, sostenere, dubitare, supporre, sospettare* apod. a slovesných spojení stejného významu, například *essere dell'idea, avere la convinzione, avere il dubbio* apod.

Zvláštním typem předmětných vět jsou ty, které místo slovesa uvozuje podstatné či přídavné jméno. Tyto konstrukce mají stejný charakter jako věty uvozené slovesem a v některých případech můžeme i u nich volit mezi implicitní a explicitní konstrukcí. Například *Uno è contento di girare se vede bei posti* (Vittorini) vs. *Ero contento che fosse finita* (Pavese); *L'idea di non avere a svolgere carte oliate e divorare panini gravidi lo rasserenò* (Moravia) vs. *Sorrise compiaciuto all'idea che avessi data tanta importanza alla sua lettera* (Pavese).

V explicitní konstrukci kromě indikativu často musíme použít konjunktiv. Vyžadují ho především slovesa vyjadřující vůli, rozkaz, přání, očekávání, obavu, pochybnost, názor, například *aspettare, credere, desiderare, dubitare, permettere, pregare, temere, volere* apod., zatímco slovesům smyslového vnímání a „úsudkovým“ slovesům (*verbi di giudizio*) stačí indikativ, například *accorgersi, affermare, dimostrare, dire, promettere* (výhradně s jednoduchým infinitivem), *riflettere, spiegare, vedere* apod.

Podmětné věty (*proposizioni soggettive*)

Podmětné věty plní funkci podmětu hlavní věty, například *Mi sembra di aver capito*. Mohou být uvozeny slovesem, podstatným nebo přídavným jménem, předložkou či bezpředložkově. Explicitní konstrukci není možné v podmětných větách použít, je-li logický podmět hlavní věty totožný s gramatickým podmětem vedlejší věty, například **Mi sembra che io sia stato chiaro*, správně je pouze *Mi sembra di essere stato chiaro*.

Slovesa řídící vedlejší podmětné věty jsou převážně neosobní, můžeme je rozdělit do 5 skupin:

1. neosobní slovesa jako *accadere, apparire, avvenire, capitare, sembrare, parere, risultare* doprovázená či nikoli adjektivem ve funkci přísudku, například *Sembra opportuno rinviare l'incontro*. V implicitní konstrukci za slovesem následuje předložka *di* pokud:

a) sloveso hlavní věty je neosobní (tedy bez gramatického či logického podmětu), například *Sembra di sognare*.

b) sloveso hlavní věty má logický podmět, například *Mi sembra di essere tornata bambina*.

Jsou-li slovesa *sembrare* a *parere* v osobní vazbě, zpravidla se vynechává předložka *di*, například *Sembravano arrendersi, Egli non pareva interessarsi affatto alle costumanze [...] che lo aspettavano* (Morante, cit. ve Skytte, 1983).

2. některá neosobní slovesa, která mají logický podmět. V implicitní konstrukci infinitiv může mít předložku *di*, například *Non mi va di dormire*; může být k hlavní větě připojen bezpředložkově, například *Bisogna riflettere con calma*; nebo může připouštět obě možnosti, například *A ogni richiesta ci toccava partire e andare a casa del nonno/ Ci era già toccato di correre a casa del nonno* (S. Strati, cit. ve Falcinellim 1985:75 a 76). Řadíme sem například slovesa *accadere, andare (non mi va di...) capitare, riuscire, venire (+ di); bisognare, convenire (+ inf.); bastare, dispiacere, interessare, toccare, valere la pena (+ di/+ inf.)*.

Použití explicitní vazby není možné se slovesy *costare, spettare* a *toccare*. Slovesa *riuscire* a *venire* mohou být doprovázena predikativním adjektivem a infinitiv v tom případě nevyžaduje nutně předložku *di*, například *Anche ai più esperti tiratori riesce difficile colpire un bersaglio che non c'è quasi mai* (Tommasi di Lampedusa). Jiné vazby se v italštině neužívají, nebo jsou krajové či zastaralé, například *Per me quando il morto piange, è segno che gli dispiace a morire* (Collodi, *Pinocchio*).

Stejně se chovají některá neosobní pasivní slovesa vyjadřující povolení nebo zákaz: *essere concesso, dato, negato, permesso, proibito, vietato* apod. Mohou mít předložku *di* nebo mohou být připojena bezpředložkově, například *Qui è vietato fumare/ Per ora non ci è dato di sapere*.

3. slovesa, která jsou v určitém kontextu použita jako neosobní, například *si dice, è stato affermato, si aspetta, si spera, si suppone* apod., mají zpravidla explicitní konstrukce, například *Può darsi che così stiano veramente le cose, ale Si spera di ritrovarli*.

4. vazby skládající se ze slovesa *essere* + adjektivum nebo adverbium s predikativní funkcí, například *è facile, giusto, bene, male, meglio* apod., většinou umožňují obě konstrukce, avšak s adverbiiem *molto* pouze konstrukce explicitní. Implicitní konstrukce zde nevyžaduje použití předložky, například *Non era possibile tenere lo sguardo su un punto vicino alla superficie* (Brignetti, cit. ve Falcinellim, 1985).

I v tomto případě se samozřejmě můžeme setkat s výjimkami především v historických či regionálních textech, občas i u moderních autorů, například *Voglio avvertirla d'una cosa che le*

sarà utile di sapere (Manzoni, *I Promessi Sposi*), *È penoso di vedere come soffre* (Fogazzaro, *Piccolo mondo antico*).

5. některá substantivní syntagmata tvořená slovesem *essere*, například *è il caso, il guaio è, è una vergogna, è un peccato, è una fortuna, è tempo, è ora* apod. povolují použití implicitní vazby, například *Non è il caso di inventarsi il trasporto della passione* (cit. ve Falcinellim 1985), *È ora di fare la cosa giusta*.

Nepřímé otázky (*proposizioni interrogative indirette*)

Nepřímé otázky vyjadřují dotaz nebo pochybnost, v implicitní formě jsou tvořeny přítomným infinitivem uvozeným výrazy *chi, che, che cosa, come, quando, dove, perché, quanto, quale* apod. nebo spojkou *se*. Mohou je tvořit všechna slovesa týkající se komunikace: *domandare, chiedere, dire, sapere, indovinare, pensare, essere certo, ignorare* apod., například *Non so quale scegliere. Non so se dirglielo. Sono incerto se partire o restare*.

2.2 Příslovečná souvětí (*proposizioni circostanziali*)

Podle poměru k hlavní větě rozlišujeme několik druhů příslovečných souvětí, ve kterých vedlejší věty mají stejnou funkci jako daná příslovečná určení.

Příčinné věty (*proposizioni causali*)

Příčinné věty uvádějí příčinu, která vede k situaci popsané v hlavní větě, jejich implicitní formu tvoříme pomocí předložky *per* a infinitivu. Hlavní a vedlejší věta mají většinou stejný podmět, například *Si prese un raffreddore per aver viaggiato col finestrino aperto*, můžeme však najít, alespoň v psaném projevu, i různé podměty vět: podmět příčinné věty, je-li vyjádřen, potom musí být vždy postponován, například *Si è gridato allo scandalo, da destra e da sinistra, per avere Craxi osato ignorare nell'aula di Montecitorio il tema della famosa 'staffetta'* (*La Nazione*, 28. 2. 1987). V konstrukcích s gerundiem jsou rozdílné podměty přijatelné vždy.

Vzhledem k hlavní větě mají libovolné umístění: za začátku, na konci, či mezi podmětem a přísudkem, například *Parecchi metalli e metalloidi [...], per essere contenuti in minima concentrazione nell'organismo animale, furono chiamati dal Bertrand 'gli infinitamente piccoli chimici'*. (Martino, *Fisiologia*, 23); *Senti forse anche tu qualche dovere verso me per avermi salvata?* (Pirandello, *Come prima meglio di prima*, IV 39).

Všimněme si, že v moderní italštině v příčinných infinitivních větách najdeme téměř vždy minulý infinitiv, a to proto, abychom se vyhnuli záměně s větami účelovými (*per essere* = *affinché sia/fosse*). Občas bývá infinitiv uvozen i dalšími výrazy, například předložkou *a* (*Lui gli diceva ch'era un asino ad aver lasciato che lo prendessero*. Vittorini, cit. ve Skytte 1983), předložkou *con* (*Persino sua madre, col sentirgli dir sempre a quel modo, aveva quasi dimenticato il suo nome di battesimo*. Verga, *Novelle*), předložkovým výrazem *per il fatto di* (*Per il fatto di aver avuto ragione quella volta, pretende di averla sempre.*) apod.

Předložka *di* se v implicitních účelových větách vyskytuje ve spojení s přídavnými jmény jako *contento, fiero, orgoglioso, felice*, například *Sono contento di vederti* (tyto věty mohou být považovány i za předmětné).

Účelové věty (*proposizioni finali*)

Účelové věty uvádějí záměr hlavní věty, v implicitní konstrukci jsou tvořeny nejčastěji předložkou *per* a přítomným infinitivem, například *Si deve mangiare per vivere e non vivere per mangiare*. Jejich umístění vzhledem k hlavní větě je libovolné, jejich předsunutí je však dnes běžné pouze pro implicitní konstrukci. Na rozdíl od ostatních druhů souvětí v účelových explicitních větách musí být vždy použit konjunktiv. Zpravidla by hlavní a vedlejší věta měly mít stejný podmět, není-li tomu tak, je časté, zvláště v mluveném jazyce, vytvoření implicitní věty pomocí kauzativního slovesa: *Te lo dico perché tu ci vada* → *Te lo dico per farti andare*.

Implicitní konstrukce v účelových větách je nejfrekventovanější v případě všeobecného podmětu, například *È un posto ideale per fare carriera*. Shoduje-li se podmět účelové implicitní věty s předmětem přímým nebo nepřímým hlavní věty, mohou být podměty hlavní a vedlejší věty rozdílné, například *Le cose ch'eran mancate a me per essere lui, e quelle ch'eran mancate a lui per essere me, io le sentivo allora come un'ingiustizia* (Calvino, *Racconti*); zvláště pak v

historické italštině, například *Io vorrei, soggiunse la greca, che tu me la mostrassi, per vederla com'è fatta* (Bandello, cit.v Herczeg 1972c:261).

Implicitní účelové věty s infinitivním přísudkem jsou uvozeny předložkami *a* nebo *per*, mezi nimiž volíme v závislosti na slovesu. Platí to především pro věty obsahující pohybové sloveso, není to však pravidlem, například *Andava lui stesso a far la spesa ogni mattina* vs. **Andava lui stesso per fare la spesa ogni mattina*. (Bassani, *Il giardino dei Finzi-Contini*); *Si lancia a testa bassa per scappare dalla porta* vs. **Si lancia a testa bassa a scappare dalla porta*. (Codignola). V několika případech je možné použít obě předložky, například *Vengo a mangiare/ Vengo per mangiare*, použitím předložky *per* pak ještě více klademe důraz na účelovost věty.

V některých konstrukcích je účelová funkce potřena proto, že a) tyto konstrukce přijmou atributivní funkci (*A difendere i confini rimasero solo poche truppe* → *truppe che difendevano*), b) vyjadřují spíše než výsledek nějakého záměru pouhou prostorovou nebo časovou následnost (*La strada più breve [...] sbocca a Taracoth nella valle della Tuliganga per proseguire verso Giomla*. Tucci, *Nepal*, 18), c) došlo ke vzniku ustálených spojení, například *tanto per fare un esempio, a dirla francamente, per esser sinceri, per non parlare di apod.* (*A dirla francamente non è proprio di essere scoperto che ho paura*. Moravia, *Le ambizioni sbagliate*).

Další předložkou, která může uvozovat implicitní účelovou větu, je *di*, která může ve větě stát samostatně, například *Ti prego di ripensarci*, nebo může být součástí spojovacího výrazu, například *al fine di, allo scopo di, nell'intento di, con l'intenzione di* apod. Například *Chi commette il fatto è punibile soltanto se ha agito al fine di procurare a sé o ad altri un vantaggio o di recare ad altri un danno* (Codice Penale, odst. 489), *L'ho fatto allo scopo di aiutarlo*.

Sloveso *pregare* se až do 20. století mohlo pojit i s předložkou *a*, například *Prego gli scrittori del Preludio a darmi un po' di posto* (Carducci, cit. v Seriannim, 1986).

Uvození předložkou *da* je časté ve spojení se slovesy jako *dare, lasciare, leggere, offrire, porgere, portare* apod. Ve spojení s podstatnými či přídavnými jmény tato předložka vyjadřuje jejich využití: *casa da vendere, libro da leggere*. Význam těchto spojení je na pomezí účelového a účinkového, například věta *Ti do un bel libro da leggere* může znamenat a) *Ti do un bel libro affinché tu lo legga* nebo b) *Ti do un libro così bello che merita che tu lo legga*.

Tradičně jsou tato syntagmata považována za korektní pouze v případě, že jméno je podmětem infinitivu a má tedy pasivní význam, například *casa da vendere* → *casa che deve essere venduta*, na základě přesvědčení, že předložka *da* propůjčuje infinitivu pasivní hodnotu, jedná se však o ničím nepodloženou interpretaci.

Předložka *onde* se v implicitních účelových větách vyskytuje výhradně v literárním nebo historickém jazyce, například *Il sabato poi, quando arrivava il giornale, don Franco spingevasi sino ad accendere mezz'ora [...] onde spiattellare le sue idee, e non andare a letto a mo' de bruti, come compare Cipolla e compare Malavoglia* (Verga, *I Malavoglia*).

Spojovací výraz *pur di* + infinitiv, jehož význam se pohybuje na pomezí účelu a následku (ve smyslu *allo scopo, a qualsiasi costo*), například *Pur di vincere, non esita a barare*.

Účelový význam mají i věty se slovesy jako *ordinare, pregare, concedere, consigliare, indurre* atd., ačkoli formálně jsou to souvětí předmětná.

Účinkové věty (*proposizioni consecutive*)

Účinkové věty vyjadřují následek nebo výsledek děje popsaného v hlavní větě, v implicitní formě vyžadují totožnost podmětů hlavní a vedlejší věty. Jsou tvořeny přítomným infinitivem, zřídka infinitivem minulým, a spojovacími výrazy *da, così da, tanto da, tale da, al punto di/ da, in modo di/ da, fino a, degno di* apod., například *Mi annoio da morire, È uno spunto degno di essere approfondito, La proposta è talmente assurda da non meritare alcuna considerazione*. Jednotlivé části spojovacího výrazu mohou být oddělené (*È stato così svelto da lasciare tutti a bocca aperta*), nebo mohou následovat jedna za druhou (*È stato svelto, tanto da lasciare tutti a bocca aperta*).²

Do účinkových vět můžeme zahrnout i některé věty uvozené slovesy *impedire, salvare, trattenere* + *dal* + infinitiv: *Non avete nessun altro motivo che vi trattenga dal mantener la promessa fatta a Renzo?* (Manzoni, *I Promessi Sposi*). Sloveso *impedire* může tvořit větu spolu s předmětem nepřímým a předložkou *di*: *Impedirò a mio figlio di fare altre sciocchezze*. Implicitní

² Studijní materiály k předmětu Jazykový seminář gramatický VI dott. Alberta Borghiho Le proposizioni subordinate

forma je v případě slovesa *impedire* nejfrekventovanější, v literárním jazyce se však používá i vazba *che* + konjunktiv.

Vazba *per* + infinitiv se používá s antecedentem *troppo* následovaným přídavným jménem, například *Questa è una domanda troppo difficile per poterle dare una risposta immediata*. Je-li však příslovce *troppo* následováno podstatným jménem, k uvození infinitivu používáme opět předložku *da*, například *Ho troppi compiti da fare*.

Účinkové věty na rozdíl od vět účelových postrádají vůli a záměr: ve větě *Cammino lentamente per non stancarmi* je logický vztah mezi oběma větami zcela podřízen záměru subjektu neunavit se, zato ve větě *Cammino lentamente in modo da non stancarmi* vedlejší věta vyjadřuje tu samou skutečnost, tentokrát však neutrálně a zdánlivě nezávisle na vůli subjektu.

Ještě výraznější je podobnost mezi příčinnými a účinkovými větami. V rámci toho samého vztahu příčina-výsledek jedny kladou důraz na příčinu, například *Poiché è molto vecchio non esce più di casa* → příčinná; druhé na výsledek, například *È tanto vecchio da non uscire più di casa* → účinková.

Věty vyjadřující přiměřenost³ (*proposizioni di adeguatezza*)

Tento druh vět je velmi podobný větám účinkovým, ale výsledek v nich není realizován nebo je nejistý. V hlavní větě se nachází příslovce množství, například *troppo*, *poco*, *troppo poco*, *abbastanza*, *alquanto* apod. a vedlejší implicitní věta je uvozena předložkami *per* nebo *da* a obsahuje přítomný nebo minulý infinitiv, například *I ragazzi sono abbastanza grandi per andare in vacanza da soli*.

Podmínkové věty (*proposizioni condizionali*)

Podmínkové věty vyjadřují podmínku, za které může být uskutečněn děj hlavní věty. Nazývají se také *periodo ipotetico* a hlavní a vedlejší věta *apodosi* a *protasi*. V implicitní formě nejsou

³ Jelikož neexistuje přesný český ekvivalent, zvolili jsme tento opisný překlad.

podmínkové věty příliš časté, nicméně protasi může mít implicitní formu tvořenou infinitivem uvozeným předložkami *a, pur di*, například *A vederlo, non penseresti che è ricco = se lo vedessi, non penseresti che è ricco*; *Sarebbero capaci di lasciarsi annegare pur di non bagnarsi le scarpe* (Castellaneta, cit.ve Skytte 1983). Podmínkový význam mohou mít v některých případech i věty s vazbou *di* + infinitiv, například *Sarei felice di rivederti (Sarei felice se ti rivedessi)*.

Přípustkové věty (*proposizioni concessive*)

Přípustkové věty vyjadřují okolnost, která je v rozporu s hlavní větou, v implicitní formě jsou typicky tvořeny předložkami *pur, anche* a gerundiem, ale existují i věty s infinitivem uvozeným předložkou *per, a costo di, a rischio di; nemmeno a, neppure a, neanche a, pur senza* (které předpokládají zápornou hlavní větu), například *Per essere povera gente, l'hanno portato al cimitero con onoranza → benché siano povera gente, l'hanno portato al cimitero con onoranza* (Giuliani, *Delizie del parlar toscano*), *Non voleva neanche a pregarlo* (Calvino, *Il sentiero dei nidi di ragno*), *Gli diceva sempre che non ci sarebbe rimasta, a costo di farsi ammazzare!* (Tozzi, *Con gli occhi chiusi*). Spojovací výraz *neppure a* se může zúžit pouze na *a*, například *Non c'era un pesce a pagarlo* (Pavese, cit. v Moretti 1983). Výraz *(pur) senza* může kromě infinitivu uvozovat i konjunktiv explicitní věty, v obou případech se věta blíží větě vylučovací.

Časové věty (*proposizioni temporali*)

Časové věty vyjadřují časové vztahy mezi větami, tyto časy jsou tzv. relativní: současnost, předčasnost a následnost. Implicitní konstrukce až na malou výjimku vyžaduje stejné podměty v obou větách. Implicitní formy jsou tvořeny a) přítomným infinitivem uvozeným nejčastěji předložkami nebo předložkovými členy *a/ al, nel, col, sul* (*sul* se vyskytuje v několika málo spojeních typu *sul far della sera, sul sorgere del sole* apod.), popř. vazbou *al momento di* + infinitiv pro vyjádření současnosti, například *A sentirsi chiamare Eccellenza, il burattinaio fece subito il bocchino tondo* (Collodi, *Pinocchio*), *Nel leggere i classici, prestate attenzione al loro stile*. V historické italštině mohl být infinitiv v těchto družích vět uvozen i předložkou *in*, zřídka také předložkou *con*; b) jednoduchým infinitivem pro vyjádření následnosti, nebo složeným

infinitivem pro vyjádření děje předčasného. Infinitivy jsou podle smyslu uvozeny předložkovými vazbami *prima (di)*, *sul punto di*, *dopo (di)*, *fino a*, například *Dopo aver finito i compiti potrai uscire. Rise fino a star male. Prima di uscire, voglio finire quel lavoro.*

Ačkoli jsme si řekli, že implicitní časové věty vyžadují stejné podměty, tento poslední příklad bychom mohli interpretovat i jako *Prima che noi usciamo, voglio finire quel lavoro.*

Význam spojení *fino a* se nachází na pomezí časového, účinkového a účelového (*Mangiarono fino a non poterne più*).

Odlišné podměty se mohou vyskytovat pouze v málo frekventovaných větách se spojeními typu *al primo vederlo, sul sorgere del sole*, například *Al primo vederlo l'ho riconosciuto; Partimmo sul sorgere del sole.*

Odporovací věty (*proposizioni avversative*)

Odporovací věty vyjadřují okolnost odporující hlavní větě. V explicitní formě se podobají větám časovým, protože s nimi mají společné předložky *quando* a *mentre*. V implicitní formě jsou tvořeny přítomným nebo minulým infinitivem uvozeným předložkovými výrazy *anziché, invece di, in luogo di, lungi da/dal, nonché*, například *Invece di ringraziarmi, fa l'offeso, Nonché insistere dovresti tacere.*

Výraz *lungi da* uvozuje spíše vedlejší věty s podmětem odlišným od podmětu věty hlavní, *nonché* se vyskytuje v literární tvorbě. Výraz *invece che*, následovaný určitým slovesným tvarem, je archaický. Často bývá implicitní odporovací věta (explicitní zřídka) zaměnitelná se srovnávacími větami uvozenými výrazy *più che* či *piuttosto che*.

Přirovnávací věty (*proposizioni comparative*)

Existují 3 typy přirovnávání:

a) *comparazione di analogia*: v implicitní konstrukci se předpokládá existence infinitivu i v hlavní větě, ale častější je implicitní konstrukce s gerundiem. Zvláštním druhem přirovnávací implicitní věty je konstrukce *come + infinitiv*, závisející většinou na hlavní větě se slovesem *essere*, například *Andar via presto era come proclamare che la festa non era riuscita* → *come se*

si proclamasse (Tommasi di Lampedusa, cit.ve Skytte 1983). Nachází-li se v těchto větách infinitiv *dire*, věty tím nabývají vysvětlovacího charakteru, například *Tutte le disgrazie che possono capitare alla gente, come dire furti, omicidi, suicidi, incidenti stradal*i → cioè furti... (Moravia, *Racconti romani*). Někteří lingvisté tento způsob přirovnávání řadí k větám způsobovým

b) *comparazione di grado (proposizioni di uguaglianza)*: implicitní konstrukce vyžaduje přítomnost infinitivu v obou větách, věta jako *Niente le faceva tanto piacere come sentirmi sbagliare* (Bassani, cit.v Moretti-Orvieto, 1979) je tedy explicitní a má pouze elidované sloveso (*Niente le faceva tanto piacere come [le faceva piacere] sentirmi sbagliare*)

c) *comparazione di disuguaglianza*: v implicitní konstrukci jsou věty tvořeny infinitivem uvozeným *più che, che, piuttosto che/ di*: *Più che parlare, gridava, Preferisco fare una passeggiata (piuttosto) che starmene in casa*.

Způsobové věty (*proposizioni modali*)

Způsobové věty vyjadřují způsob, jakým probíhá děj hlavní věty, valná většina implicitních způsobových vět je tvořena gerundiem, například *Viaggiando si impara*, existují však i implicitní věty s infinitivem uvozeným předložkami *con, a* či předložkovým výrazem *in modo da*, popř. méně často *in maniera da, al modo di, come per*, například *A parlare gentilmente si ottiene di essere ascoltati, Devi dirlo in modo da non offendere nessuno*.

Způsobové záporné věty (*proposizioni esclusive*)

Způsobové záporné věty tvoříme pomocí vazby *senza* + infinitiv. Tyto druhy vět jsou svým významem téměř zápornou variantou způsobových vět a někdy jsou k nim přiřazovány (*senza* má podobný význam jako *come se non*). Implicitní konstrukce, která je v těchto větách dokonce častější než konstrukce explicitní, je tvořena infinitivem uvozeným spojkou *senza*, například *Viaggiò tutta la notte senza fermarsi mai, Abbiamo fatto tardi senza rendercene conto, È venuto alla festa senza essere stato invitato*.

Dodatkové věty (*proposizioni aggiuntive*)

Dodatkové věty doplňují další informaci k obsahu hlavní věty, v implicitní formě jsou tvořeny přítomným nebo minulým infinitivem a výrazy *oltre a*, *oltre che*, například *Desideravo rivedere James Ensor, che, oltre ad esser un grande pittore, è un uomo curioso e istruttivo* (Ungaretti, *Il deserto e dopo*), *Cos'altro ti ha detto, oltre che dichiarare le sue generalità?* (Bigiarelli, cit.ve Skytte 1983).

Výjimkové věty (*proposizioni eccettuate*)

Výjimkové věty vyjadřují omezení hlavní věty, čímž se podobají odporovacím větám, většinou se umísťují za hlavní větu. Jejich implicitní forma vyžaduje totožnost podmětů hlavní a vedlejší věty, popř. všeobecný podmět v jedné nebo obou větách, a je tvořena infinitivem uvozeným stejnými výrazy jako věty explicitní: *eccetto che*, *tranne che*, *fuorché*, *salvo che*, *che*, například *Non ci resta che piangere*; spojovací výrazy *a meno che*, *se non che* jsou pak v implicitní formě nahrazeny výrazy *a meno di*, *se non*. Další alternativy spojovacích výrazů závisí na použitém slovním spojení, například *Sono disposto a tutto, tranne che a tradire un amico (essere disposto a)*; *Non rimpiango nulla della mia giovinezza, tranne (che) di avere interrotto gli studi (rimpiangere di)*; *Posso ammettere qualunque cosa tranne che mancare di parola/ tranne mancare di parola (ammettere qualcosa)*.

Použití předložky *di* před infinitivem je dnes vnímáno jako zastaralé, například *Non restava che di toccare un altro tasto* (De Marchi, *Demetrio Pianelli*).

Omezovací věty (*proposizioni limitative*)

Omezovací věty vyjadřují omezení hlavní věty tím, že ji vystavují osobnímu úhlu pohledu, nebo tím, že upozorňují na její relativní platnost, například výrazy jako *facile a dirsi, ma non a compiersi*. Jejich implicitní forma vyžaduje infinitiv uvozený výrazy (*in*) *quanto a*, *per quanto*, například *In quanto a venirti incontro, mi sembra di averlo già fatto abbastanza*. Dalšími vazbami mohou být:

a) přídavné jméno jako *abile, abituato, atto, duro, incline, indispensabile* apod. + *a/ per/ in* + aktivní infinitiv: *Sono abituato a mangiare presto; Un concetto atto a classificare certi regimi e certe età* (Croce, *La storia come pensiero e come azione*); *Oggi siamo inclini a rifiutare o ignorare i grandi scrittori del nostro tempo* (Vittorini, *Diario in pubblico*).

Některá přídavná jména, například *bello, brutto, facile, difficile, strano* apod., mohou spolu s předložkami *a, da* uvozovat infinitiv s pasivní hodnotou, vznikají pak 4 typy vazeb:

1. přídavné jméno + *a* + infinitiv: *Gli orsi sono belli ad accarezzare* (Pratolini, *Cronache di poveri amanti*)
2. přídavné jméno + *a* + infinitiv se *si passivante*: *Sono cose difficili a spiegarsi* (Moravia, cit.ve Skytte)
3. přídavné jméno + *da* + infinitiv: *Quell'uva tanto brutta da vedere quanto buona da mangiare* (Tommasi di Lampedusa, cit.ve Skytte)
4. přídavné jméno + *da* + infinitiv se *si passivante*: *Il disegno era più facile da concepirsi che da eseguirsi* (Manzoni, *I Promessi Sposi*).

Můžeme však i u jednoho autora najít více variant vazeb s tím samým přídavným jménem, například u Manzoniho Snoubenců, jinak velmi pozorně psaného a jednotného textu, se objevují vazby *difficile + a + infinitiv*, *difficile + a + infinitiv se si passivante*, nebo *difficile + da + infinitiv se si passivante* (*Non è difficile a capire come le sue buone ragioni potessero, anche nella sua mente, essere soggiate dalle cattiverie degli altri; Non era difficile a trovarsi; Quella storia pareva più spinosa, più difficile da raccontarsi*).

b) *a + infinitiv* (se členem nebo bez členu): *A vederlo pareva morto, ma non dev'essere ancora morto perbene, perché [...] ha lasciato andare un sospiro* (Collodi, *Pinocchio*)

c) *per + infinitiv*: v některých spojeních ve shodě se slovesem hlavní věty, například *Per parlare, parla anche troppo*.

d) jednoduchý infinitiv v některých hovorových spojeních, například *Ballare non ballava ancora* (Pavese, cit.ve Skytte).

2.3 Přívlasktové a vztažné věty (*proposizioni attributive e relative*)

Vedlejší vztažné a přívlasktové věty rozvíjejí substantivum vyjádřené v hlavní větě. Implicitní formu vztažných vět můžeme vytvořit jen v případě restriktivní věty, implicitní forma je pak tvořena infinitivem uvozeným předložkou *a*, která může být závislá na:

a) řadové číslovce či přídavném jménu vyjadřujícím pořadí (*ultimo, penultimo* apod.) a jedinečnost (*unico, solo*) použitých jako nominální predikát, například *Siamo gli ultimi ad arrivare.*

b) syntagmatu obsahujícím „nový“ údaj ve větě a sloveso *essere* bez podmětu, tzv. *frasi scisse* neboli vytykáací vazby, někdy nazývané i nepravé věty vztažné, například *È Mario a voler partire prima.*

Další výrazy uvozující infinitiv ve vztažných větách jsou vztažná zájmena a příslovce ve spojení s vhodnými předložkami, má-li infinitiv eventuální a potenciální význam: *che, il quale, cui* apod., například *Non ho nessuno a cui rivolgermi, Non ho amici da cui fermarmi.*

Za vztažné mohou být považovány i některé věty obsahující vazbu *da* + infinitiv, například *Questi sono i panni da lavare → i panni che devono essere lavati.* To samé můžeme říci také o větách s vazbou *è ora di → è ora in cui...*

Přívlasktové věty mohou být tvořeny také vazbou *di* + infinitiv, například ve spojení *avere voglia di* nebo vazbou *a* + infinitiv, například ve spojení *avere difficoltà a.*

2.4 Nepřímá řeč (*il discorso indiretto*)

Formálně nepřímá řeč vypadá jako předmětná věta nebo nepřímá otázka. Při parafrázování přímé řeči do řeči nepřímé rovněž využíváme implicitních konstrukcí, mají-li obě věty stejný podmět nebo v případě rozkazovací věty, například *Gli disse: “Sono stanco.” → Gli disse di essere stanco; Gli urlò: “Esci immediatamente!” → Gli urlò di uscire immediatamente.*

3. Konfrontace s jednotlivými druhy explicitních vedlejších vět

Srovnání s předmětnými explicitními větami

V explicitních předmětných větách využíváme jak indikativu, tak konjunktivu. Mezi těmito dvěma slovesnými způsoby rozhodujeme podle použitého slovesa v hlavní větě. Indikativ následuje po slovesech vyjadřujících jistotu, úsudek a vnímání (*accorgersi, affermare, dire, promettere, riflettere, rispondere, sentire, spiegare, vedere* apod.), například *Ti dico che è vero*, mají-li však ta samá slovesa záporný tvar, ve spisovném jazyce jsou většinou v konjunktivu, například *Non vedo che male ci sia*. Konjunktiv je povinný po slovesech vyjadřujících vůli, pochybnost, nařízení, povolení, obavu, přání (*augurare, credere, dubitare, pensare, pretendere, sperare, temere* apod.), například *Tutti pensano che io abbia torto*. Chceme-li vyjádřit podmíněný či předpokládaný děj, používáme kondicionál, například *Non credo che potresti conoscerla*. Kromě spojky *che* můžou být předmětné věty uvozeny také spojkou *come*, například *Mi ha raccontato come aveva trascorso le vacanze*.

Srovnání s podmětnými explicitními větami

Formálně jsou podmětné věty tvořeny stejně jako věty předmětné. Neosobní slovesa typu *sembrare, parere, bisognare, occorrere, piacere* apod. vyžadují konjunktiv, například *Conviene che io vada*. Indikativ používáme se slovesy vyjadřujícími jistý objektivní děj (*essere certo* apod.). V některých případech o slovesném způsobu rozhoduje to, zda danou situaci považujeme za jistou či nejistou, například *Si dice che sei stato tu* vs. *Si dice che sia stato tu*.

Srovnání s explicitními nepřímými otázkami

Nepřímé otázky jsou uvozené spojkou *se*, nebo tázacími zájmeny a příslovci *chi, quale, quando, perché* apod. a sloveso je vyjádřeno indikativem či konjunktivem, mezi nimiž spíše než konkrétní sloveso rozhoduje jazyková úroveň či stylistický záměr mluvčího či pisatele, v záporných větách

je však doporučováno použití konjunktivu, například *Non so quanti anni abbia*. Podle smyslu je možné i použití kondicionálu, například *Mi chiedo cosa faresti tu al mio posto*.

Srovnání s příčinnými explicitními větami

V explicitních časových větách používáme spojky a spojovací výrazy *perché, siccome, dato che, visto che, dal momento che, per il fatto che, poiché* (formálnější) *che/ ché* (převážně v hovorovém jazyce) apod. Sloveso je většinou v indikativu, například *Non l'ho comprato, perché non mi piaceva*. V případě děje míněného jako přání nebo dosud nerealizovanou možnost můžeme použít kondicionál. Konjunktiv volíme, předchází-li spojce záporka *non*, tedy *non perché, non che* apod.

Srovnání s účelovými explicitními větami

V explicitních účelových větách používáme spojky *perché* a *affinché* následované povinně vždy slovesem v konjunktivu. Spojka *perché* se slovesem v indikativu má příčinný význam, spojka *affinché* má pouze účelový význam, je však používána spíše v psaném projevu. Například *Te lo dico perché tu lo sappia*.

Srovnání s účinkovými explicitními větami

Hlavní věta obsahuje tzv. *antecedente*, například *tanto, così, tale, talmente*, které jsou ve vedlejší větě doplněny spojkou *che*, například *Sono così stanca che vado a dormire*. Spojovací výrazy bez antecedentu jsou například *sicché, cosicché*, mezi dalšími spojovacími výrazy jmenujme například *in modo che, in maniera che, a tal punto che* apod. Sloveso je většinou v indikativu, například *Parlava così piano che non riuscivo a sentirlo*, podle významu věty může být i v kondicionálu nebo konjunktivu, například *È così buono che non farebbe male a una mosca*.

Srovnání s explicitními větami vyjadřujícími přiměřenost (*proposizioni di adeguatezza*)

V explicitních konstrukcích v hlavní větě používáme příslovce množství (*troppo, poco, abbastanza* apod.) a vedlejší věta je uvozena spojkou *perché* následovanou konjunktivem. Formálně se podobají účinkovým větám. Například *È stato troppo gentile con noi perché lo si possa dimenticare.*

Srovnání s podmínkovými explicitními větami

Explicitní souvětí podmínková uvedená spojkou *se* nazýváme hypotetická, přičemž věta hlavní je tzv. *apodosi* a věta vedlejší je tzv. *protasi*. *Se* je základní spojkou podmínkových vět. Podmínka může být reálná (*Se vuoi, possiamo andarci*), možná (*Se volessi, potremmo andarci*), nebo ireálná (*Se avessi voluto, saremmo potuti andarci*), v posledních dvou podmínkách povinně používáme sloveso v konjunktivu. Dalšími podmínkovými spojovacími výrazy jsou *a condizione che, a patto che, purché, nel caso che* apod. Souvětí s těmito výrazy mohou mít pouze explicitní formu a vyžadují vždy sloveso v konjunktivu.

Srovnání s přípustkovými explicitními větami

Typickými spojkami a spojovacími výrazy explicitních přípustkových vět jsou *benché, sebbene, quantunque, malgrado (che), nonostante (che), per quanto, anche se, con tutto che* apod. Po výrazech *anche se* (pouze vyjadřuje-li *anche se* podmínku, následuje po něm konjunktiv) a *con tutto che* sloveso musí být v indikativu, po ostatních spojovacích výrazech však povinně klademe konjunktiv, například *Esco anche se piove* vs. *Esco nonostante piova*. Slovesný přísudek bývá zesílen pomocí *anche, pure* a vyjádřen v budoucím čase, například *Sarà pure vero, ma non mi fido comunque*. Přípustkové věty bývají uvozeny i neurčitými zájmeny a přídavnými jmény *chiunque, qualunque, qualsiasi* či příslovci *dovunque, comunque*, sloveso je potom většinou v konjunktivu.

Srovnání s časovými explicitními větami

Pro vyjádření současnosti jsou explicitní časové věty uvozeny sojovacími výrazy (*non*) *appena*, *quando*, *nel momento che*, *ogni volta che*, *mentre*, *al tempo in cui* apod. a sloveso je v indikativu, například *Mi piace passeggiare quando c'è il sole*. Pro vyjádření předčasnosti používáme především předložkový výraz *prima che*, po kterém se vždy klade sloveso v konjunktivu, například *Torniamo a casa prima che faccia buio*; nebo spojku *finché* (*fino a che*, *fino a quando*), po které klademe konjunktiv nebo budoucí čas, například *Aspetterò finché non venga/ Aspetterò finché non verrà*. Indikativ za spojkou *finché* používáme, je-li děj považován za jistý, konjunktiv naopak u nejistého děje nebo děje, který má teprve nastat. Sloveso navíc může být v kladném i záporném tvaru beze změny významu věty. Chceme-li vyjádřit následnost, uvozujeme vedlejší časové věty nejčastěji předložkovým výrazem *dopo che*, například *Dopo che aveva finito di studiare è andato a dormire*. Je-li děj považovaný za jistý, sloveso je v indikativu, je-li děj nejistý, sloveso může být v konjunktivu. V implicitních časových větách se nejčastěji pro vyjádření následnosti používá participium, například *Tornata a casa, sono subito andata a dormire*.

Srovnání s odporovacími explicitními větami

Explicitní odporovací věty jsou uvozeny výrazy *mentre*, *quando* (jimiž se formálně podobají časovým větám), *quando invece*, *mentre invece*, *invece*, *laddove* (které je formálnější). Sloveso je většinou v kondicionálu nebo v indikativu, například *Ha voluto restare in casa, mentre io avrei preferito uscire*.

Srovnání s explicitními přirovnávacími větami

Explicitní přirovnávací věty typu *comparazione di analogia* jsou tvořeny korelativními spojeními *così...come*, *tanto...quanto*, *tale...quale* apod., přičemž první člen může být vynechán. Sloveso je v indikativu nebo kondicionálu. Ve větách typu *comparazione di grado* se používají korelativní spojení *tanto...quanto*, *tanto...che*; *più/ meno...di quanto (non)/ di quel che (non)/ che (non)/ di*

come; più... più, meno...meno, quanto meno...tanto meno; più...meno, tanto più...quanto meno apod. Sloveso může být v indikativu, konjunktivu či kondicionálu.

Srovnání se způsobovými explicitními větami

Explicitní způsobové věty mají spojku *come* a spojkové výrazy *come (se)*, *quasi (che)*, *secondo che*, *in/ nel modo che* apod. Sloveso je nejčastěji v indikativu, avšak po spojkách *come se* a *quasi* povinně klademe konjunktiv imperfekta nebo trapassata, například *Si comporta come se non fosse successo niente*.

Srovnání se způsobovými zápornými explicitními větami

Tyto věty v explicitní formě po spojovacím výrazu *senza che* vyžadují sloveso v konjunktivu, například *L'hanno fatto senza che me ne accorgessi*.

Srovnání s dodatkovými explicitními větami

V dnešní italštině se dodatkové věty objevují v explicitní formě zřídka a výraz *oltre che* je v nich následován indikativem nebo kondicionálem.

Srovnání s výjimkovými explicitními větami

V explicitní konstrukci je běžné spojení výrazu *se non che* s indikativem. Další spojovací výrazy jsou shodné s těmi nacházejícími se ve větách implicitních, například *eccetto che*, *tranne che*, *salvo che*, *fuorché*, *a meno che (non)*. Sloveso je v konjunktivu po výrazech *a meno che*, *eccetto che*, v ostatních případech může sloveso být v indikativu, například *Vengo a trovarti, a meno che qualcosa non me lo impedisca*.

Srovnání s omezovacími explicitními větami

Explicitní omezovací věty jsou uvozeny výrazy *per quanto*, *a quanto*, *quanto*, *per quel che* následovanými slovesem v indikativu či konjunktivu, nebo spojkou *che* a slovesem v konjunktivu, například *Per quanto ne so, stanno tutti bene*. Omezovací jsou tedy i ustálená spojení typu *per quanto riguarda*, *per quanto si riferisce a* apod.

Srovnání s přívlastkovými a vztažnými explicitními větami

Jediný rozdíl mezi těmito dvěma druhy vět je ten, že věty přívlastkové se s hlavní větou nespojují pomocí vzažných zájmen. Vztažná souvětí mohou mít různé syntaktické funkce (podmět, předmět přímý, příslovečná určení) v závislosti na tom, jaký větný člen rozvíjejí. Jsou spojena vztažnými zájmeny *che* (které má funkci pouze podmětu nebo předmětu přímého), *chi* (vztahuje se pouze k osobám), *cui* (může stát i po předložce, například *in cui*, *per cui*), *il/ la quale*, příslovcem *dove* apod. Slovesným způsobem může být indikativ (nejčastější), konjunktiv, nebo kondicionál. Například *Questa è la città in cui sono nata*.

Srovnání s explicitní formou nepřímé řeči

Ze syntaktického hlediska se jedná o podřadné souvětí s vedlejší předmětnou větou, dochází však ke změně některých gramatických kategorií a slovesných časů, je-li uvozovací věta v minulém čase.

4. České ekvivalenty italských implicitních vět

Způsobů, jak můžeme překládat italské implicitní věty do češtiny, je mnoho, nejčastěji je však překládáme jako vedlejší věty s určitým slovesným tvarem. V češtině máme možnost využít infinitivní konstrukci nejčastěji v předmětných, podmětných, podmínkových a přívlastkových větách, přičemž podměty obou vět by měly být shodné nebo nevyjádřené. Infinitivu v češtině využíváme rovněž ve zvolacích a vytýkacích větách.

V některých případech mohou být italské implicitní věty překládány pomocí českých polovětných vazeb tvořených převážně přechodníky, většinou se však jedná o italské implicitní věty s gerundiem. České polovětné vazby si však nejsou rovné s italskými implicitními větami především proto, že jsou považovány za jednotlivé větné členy, nikoli za věty. Italské implicitní věty jsou tvořeny pouze jmenně slovesnými tvary, ale české polovětné vazby zahrnují také tvary substantivní, adjektivní a adverbialní (například volný přívlastek, volný přístavek, volný doplněk).

Naskytne-li se nám v italštině vhodná příležitost k vytvoření implicitní věty, tedy shodné podměty či nahrazení podmětu předmětem, je doporučováno ji využít, například věta *Penso di andarci* je korektnější než věta *Penso che ci vado*, kterou můžeme zaslechnout v hovorovém jazyce. Neplatí to samozřejmě při vyjadřování následnosti, například věta *Penso che ci andrò* je zcela v pořádku, protože jak již bylo uvedeno, italské infinitivy nejsou schopné vyjádřit následnost. V italštině tedy implicitní věty mají v gramatice důležitou roli, zatímco v češtině dávámě přednost větám s určitými slovesnými tvary a polovětné vazby jsou spíše pouze stylistickým prostředkem využívaným jenom v psaném či formálnějším mluveném projevu.

4.1 Příklady možných způsobů překladu jednotlivých druhů italských implicitních vět

Překládání předmětných vět

Italské předmětné implicitní věty do češtiny překládáme nejčastěji vytvořením vedlejší věty s finitním slovesným tvarem a spojkami *aby* nebo *že*, například *Ritengo di aver agito correttamente* → Myslím, že jsem se zachoval správně; *Gli chiedo di andersene* → Žádám ho, aby odešel; *Mi impegno a riuscirci* → Snažím se, aby se mi to podařilo.

Některé typy vět používáme i v češtině s infinitivem, například *Ricordati di prendere le chiavi* → Nezapomeň si vzít klíče; *Provo a smettere di fumare* → Zkousím přestat kouřit. Slovesa smyslového vnímání překládáme pomocí infinitivu nebo spojky *jak*, například *Sentivano cantare gli uccelli* → Slyšeli zpívat ptáky/ Slyšeli, jak zpívají ptáci.

Překládání podmětných vět

V případě italských podmětných implicitních vět se opakuje situace popsaná u předmětných vět. Do češtiny je překládáme za použití infinitivu nebo větami s určitým slovesným tvarem uvozenými spojkou *že*, například *Mi sembra di aver capito* → Zdá se mi, že jsem to pochopila; *Sembra opportuno rinviare l'incontro* → Zdá se vhodné odložit schůzku; *Bisogna riflettere con calma* → Je třeba uvažovat v klidu.

Překládání nepřímých otázek a nepřímé řeči

Takzvané nepřímé otázky v češtině pokládáme za předmětné věty a do češtiny je můžeme překládat také pomocí infinitivu, například *Non so quale scegliere* → Nevím, jaký si vybrat. Převedením z přímé řeči do nepřímé také vzniká předmětná věta, například *Gli disse: "Sono stanco."* *Gli disse di essere stanco* → Řekl mu: „Jsem unavený.“ Řekl mu, že je unavený.

Překládání příčinných vět

Italské implicitní příčinné věty překládáme do češtiny vedlejšími větami s určitým slovesným tvarem nejčastěji se spojkou *protože*, spojky *poněvadž* a *jelikož* jsou formálnější, například *Si prese un raffreddore per aver viaggiato col finestrino aperto* → Nachladil se, protože cestoval s otevřeným okénkem.

Překládání účelových vět

Implicitní účelové věty do češtiny převedeme pomocí spojky *aby* a určitého tvaru slovesa, například *Ti prego di ripensarci* → Prosím tě, aby sis to rozmyslel; *Si deve mangiare per vivere e non vivere per mangiare* → Jíme, abychom žili a nežijeme, abychom jedli. České účelové věty s infinitivem jsou méně časté, jedná se o věty typu *Zašla bych do obchodu koupit něco k jídlu* (...abych koupila něco k jídlu).

Existuje spousta ustálených slovních spojení, která jsou formálně tvořena účelovými větami. Do češtiny je můžeme překládat například takto: *per dire la verità* → abych pravdu řekl/ a; *tanto per dire, per così dire* → abych tak řekl/ a, aby se neřeklo; *dicevo per dire* → řekl/ a jsem to jen tak; *si fa per dire* → to se jen tak říká; *per intenderci* → abychom si rozuměli; *tanto per fare un esempio* → jen pro příklad; *a dirla francamente, per esser sinceri* → upřímně řečeno, abych byl/ a upřímný/ á; *per non parlare di* → nemluvě o.

Další rozličné typy účelových vět překládáme volně podle smyslu věty, například *Come faccio per andare al Museo nazionale* → Jak se dostanu do Národního muzea; *Per salire c'è l'ascensore qui a destra* → Chcete-li jet nahoru, zde vpravo je výtah.

Kromě spojek často při překladu do češtiny využíváme tzv. odkazovacích slov, například *Per fare la guida bisogna avere buoni nervi* → Na to, aby člověk mohl dělat průvodce, musí mít pevné nervy; *Per realizzare i propri sogni bisogna svegliarsi* → K tomu, abychom uskutečnili své sny, je potřeba probudit se.

Překládání faktitivní vazby se slovesem *fare*

Faktitivní vazba v italštině vyjadřuje, že chceme způsobit, aby se něco (ne)stalo. Do češtiny ji tedy nejsnadněji můžeme přeložit za použití vedlejší účelové věty se spojkou *aby*, například *Non vogliamo farci riconoscere* → Nechceme, aby nás poznali. Významu věty by však více odpovídal překlad pomocí tvaru dát se poznat → Nechceme se dát poznat. Stejným způsobem se dá překládat mnoho jiných spojení, například *far sapere* (dát vědět), *far capire* (dát na srozuměnou), *farsi fare* (dát si udělat), popř. můžeme překládat i se slovesem nechat, například *far aspettare* (nechat čekat), *far entrare* (nechat vejít) nebo i *farsi fare* (nechat si udělat).

Některé fráze překládáme opisně, například *far mangiare* → nakrmit, *far vedere* → ukázat či pomocí předpony *roz-*, například *far piangere* → rozplakat, *far ridere* → rozesmát.

Překládání vět účinkových a vět vyjadřujících přiměřenost

České účinkové věty jsou tvořeny pomocí korelativní dvojice *tak-že* nebo *takový-že* v případě tzv. účinkových vět určovacích, a výrazem *takže* v případě účinkových vět následných, například *La proposta è talmente assurda da non meritare alcuna considerazione* → Ten návrh je tak nesmyslný, že si nezaslouží, aby k němu bylo přihlédnuto.

Vedlejší účinkové věty s přílovcem *příliš*, v italštině tvořené antecedentem *troppo* a vazbou *per* + infinitiv, je v českém jazyce doporučováno překládat pomocí korelativní dvojice *příliš-aby* (*dost*, *dostatečně*, *málo* apod. u vět vyjadřujících přiměřenost) a odkazovacích slov, ale v současnosti se setkáváme i s výrazem *příliš-než aby* ⁴, například *Questa è una domanda troppo difficile per poterle dare una risposta immediata* → Tato otázka je příliš složitá na to, abychom na ni mohli odpovědět okamžitě/ Tato otázka je příliš složitá, než abychom na ni mohli odpovědět okamžitě.

⁴ <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4338>

Překládání podmínkových vět

Podmínkové věty jsou opět případem, ve kterém i v češtině můžeme využít infinitiv bez uvozování spojovacími výrazy. Jedná se o věty typu *Mít tolik peněz jako on, vyrazím na cestu kolem světa* (*Kdybych měl tolik peněz,...*), *Být doma, byl bych tomu zabránil* (*Kdybych byl doma,...*). Platí zde i podobné pravidlo jako v italštině, totiž že podmět hlavní věty je většinou nevyjádřený a hlavní věta navíc musí být první v pořadí. Tato konstrukce je však málo používaná, snad kromě spojení *nebýt toho/ nebýt někoho* ji můžeme zaznamenat prakticky pouze v literatuře. Běžnější je vytvoření věty s určitým slovesným tvarem uvozeným spojkami *jestli, jestliže, -li, kdyby, když*. Je však třeba dávat si pozor na skloňování spojky *kdyby*, v čemž se velmi často chybí (**když bych, *když by jsi* apod.). Například *A vederlo, non penseresti che è ricco* → *Kdybys ho viděl, nenapadlo by tě, že je bohatý*.

Překládání přípustkových vět

Přípustkové věty do češtiny překládáme za použití určitého slovesného tvaru a přípustkových spojek *třebaže, ač, ačkoli, přestože, i když, jakkoli*. Například *Per essere povera gente, l'hanno portato al cimitero con onoranza* → *Přestože jsou chudí, doprovodili ho na hřbitov s patřičnou úctou*.

Překládání časových vět

Pro italské časové implicitní věty jsou typické výrazy *prima di* a *dopo* + minulý infinitiv.

Předložkový výraz vyjadřující předčasnost *prima di* překládáme do češtiny tvarem *dříve než*, za kterým následuje sloveso v budoucím čase. Například *Prima di uscire, voglio finire quel lavoro* → *Dříve než půjdu ven, chci dokončit tu práci*.

Časové příslovce *dopo* vyjadřující nálednost překládáme pomocí *potom co, poté co, až*. Například *Dopo aver finito i compiti potrai uscire* → *Potom co doděláš úkoly, budeš moci jít ven*.

Časové věty, které vyjadřují současnost, v češtině používáme se spojkou *když*, například *Nel leggere i classici, prestate attenzione al loro stile* → Když čtete klasiky, všimněte si jejich stylu.

Překládání odporovacích vět

Odporovací věty do češtiny překládáme předložkou *místo*, za kterou je možné použít odkazovací slovo nebo rovnou připojit vedlejší větu. Například *Invece di ringraziarmi, fa l'offeso* → Místo aby poděkoval/ Místo toho, aby mi poděkoval, se urazil.

Překládání přirovnávacích vět

Přirovnávací věty je v některých případech do češtiny možné přeložit pomocí infinitivu. Překládáme-li je s určitým slovesným tvarem, používáme spojovací výrazy *než*, *než by*, někdy se můžeme setkat i se spojovacím výrazem *než aby*, který má však spíše účinkově přirovnávací význam. Například *Preferisco fare una passeggiata (piuttosto) che starmene in casa* → Raději půjdu na procházku, než sedět doma/ než bych seděl doma.

Překládání způsobových vět

Způsobové věty překládáme pouze určitými slovesnými tvary za použití spojovacího výrazu *tak*, *aby*. Například *Devi dirlo in modo da non offendere nessuno* → Musíš to udělat tak, abys nikoho neurazil

Překládání záporných způsobových vět

Spojku *senza* nacházející se ve způsobových záporných větách můžeme přeložit záporovou slučovací spojkou *aniž*, která se však v hovorovém jazyce nevyužívá a často se proto po ní chybně používá podmiňovací způsob, například *Viaggio tutta la notte senza fermarsi mai* → Cestoval celou noc, aniž se zastavil; *Abbiamo fatto tardi, senza rendercene conto* → Zpozdili jsme se, aniž jsme si to uvědomili. V běžném hovoru spíše využijeme spojek *ani ne*, *a ne*,

například *Abbiamo fatto tardi, senza rendercene conto* → Ani jsme si neuvědomili, že jsme se zpozdili.

Překládání dodatkových vět

Výraz *oltre che, oltre che* překládáme do češtiny předložkovými výrazy *mimoto, nadto, vedle, kromě toho, že* (které v tomto případě mají tzv. výjimečně slučovací funkci⁵). Například *Desideravo rivedere James Ensor, che, oltre ad esser un grande pittore, è un uomo curioso e istruttivo* → Přál jsem si setkat se znovu s Jamesem Ensorem, který kromě toho, že je významný malíř, je i zvědavý a inspirující člověk.

Překládání výjimkových vět

Také pro výjimkové věty používáme při překladu předložky *kromě* a *mimo*, které se vyznačují schopností vyjádřit jak slučování, tak omezování. Další možné výrazy jsou *vyjma, s výjimkou, až na*. Děj je možné vyjádřit verbálně či nominálně. Například *Non rimpiango nulla della mia giovinezza, tranne (che) di avere interrotto gli studi* → Nelituji ničeho ze svého mládí, kromě přerušení studií/ kromě toho, že jsem přerušil studia.

Překládání omezovacích vět

Omezovací věty překládáme nejrůznějšími vazbami. Ustálená spojení jako *facile a dirsi, (in) quanto a, per quanto* překládáme například *to se snadno řekne, co se týká/ týče, pokud se toho týče, jde-li o* (-li nemá pouze podmínkovou platnost), například *In quanto a venirti incontro, mi sembra di averlo già fatto abbastanza* → Jde-li o to, že bych ti měl vyjít vstříc, myslím, že už jsem to udělal až dost; *Sono cose difficili a spiegarsi* → Některé věci si lze vysvětlit jen těžko.

⁵ <http://ufal.mff.cuni.cz/pdt2.0/doc/manuals/cz/t-layer/html/ch07s06s02.html>,
<http://ufal.mff.cuni.cz/pdt2.0/doc/manuals/cz/t-layer/html/ch07s06s01.html>

Vazby s adjektivy překládáme běžnými českými vazbami, například *Sono abituato a mangiare presto* → Jsem zvyklý jíst brzo.

Překládání vztažných/ přívlastkových vět

U vztažných a přívlastkových vět máme možnost využít infinitivu, například *Non ho nessuno a cui rivolgermi* → Nemám nikoho, na koho se obrátit/ na koho bych se mohl obrátit. V případě explicitní formy uvozujeme vedlejší větu vztažnými zájmeny a příslovci.

Věty s italskými adjektivy vyjadřujícími pořadí překládáme obvykle se spojkou *jako*, například *Siamo gli ultimi ad arrivare* → Přijeli jsme jako poslední. Italská adjektiva vyjadřující jedinečnost překládáme obvykle pomocí vztažných zájmen, například *Siamo gli unici a essere arrivati* → Jsme jediní, kteří přijeli.

Závěr

Ve své práci jsme se snažila provést klasickou klasifikaci všech druhů italských implicitních vět s infinitivem. Co mě na ní překvapilo, bylo to, že v podstatě všechny předložky mohou plnit více funkcí (například předložka *per* může mít význam nejen účelový, ale i účinkový a příčinný; předložka *da* může plnit funkci účelovou či účinkovou apod.). Tato skutečnost nám potvrzuje starý známý fakt, že pro dokonalé osvojení cizího jazyka nestačí naučit se nazpaměť pravidla z učebnice, ale potřebujeme mít i určitý cit pro jazyk a ochotu zamyslet se nad překladem do češtiny hlouběji, abychom pochopili opravdový význam daného sdělení a nepřekládali vše doslovně.

V práci uvádím, jaká omezení platí pro tvorbu implicitních forem: podmínkou pro jejich vytvoření je nejčastěji shodnost podmětů hlavní a vedlejší věty, popřípadě možnost zopakování podmětu vedlejší implicitní věty v hlavní větě formou předmětu. Splňuje-li naše sdělení tyto podmínky, je vhodnější využít implicitní formu. Několikrát se v práci zmiňuji také o historické či hovorové podobě některých vět.

V poslední kapitole rozebírám podobu všech uvedených druhů vět v češtině. Způsoby překladu jsou však poměrně monotónní vzhledem k tomu, že čeština upřednostňuje určité slovesné tvary, v několika případech se však i v češtině můžeme držet infinitivní konstrukce, přičemž pravidla pro její tvorbu jsou podobná těm italským.

Jelikož jsem se po domluvě s vedoucím práce zabývala pouze větami infinitivními a o větách s gerundiem a participiem jsem se zmínila v několika málo případech pouze okrajově, ráda bych v tomto tématu pokračovala a zbývající dva typy implicitních vět vypracovala v diplomové práci.

Résumé

Questa tesi tratta l'argomento delle proposizioni implicite all'infinito in italiano. All'inizio della tesi vengono spiegati alcuni termini che riguardano questo tipo di proposizione, cioè infinito, subordinazione e coordinazione, le forme esplicite o implicite del verbo, l'identità di soggetti della proposizione reggente e della subordinata ecc.

L'infinito è una forma nominale del verbo, così come il participio e il gerundio. Le proposizioni subordinate che contengono una di queste forme del verbo vengono chiamate implicite, perché non esprimono esplicitamente tutte le categorie grammaticali. Le proposizioni che contengono, invece, un verbo al modo finito, vengono chiamate esplicite.

L'infinito può essere semplice (detto anche presente) o composto (detto anche passato) che si forma con l'infinito dell'ausiliare e il participio passato del verbo. L'infinito assume varie funzioni sintattiche all'interno di una proposizione (per esempio elemento nucleare o extranucleare, può formare una proposizione relativa oppure una costruzione fattitiva). L'infinito si usa sia nelle proposizioni principali (per esempio nelle proposizioni con valore esclamativo, dubitativo ecc.), sia nelle proposizioni subordinate.

Per poter formare una proposizione subordinata implicita nella maggior parte dei casi abbiamo bisogno di avere lo stesso soggetto sia nella proposizione reggente, sia nella proposizione subordinata, affinché si riesca a capire bene il significato della proposizione visto che i modi infiniti non esprimono tutte le categorie grammaticali necessarie. Con alcuni verbi è possibile usare il soggetto della subordinata nella reggente sotto forma di complemento diretto o indiretto. Le proposizioni implicite all'infinito di solito hanno un soggetto non espresso.

Non tutte le frasi che contengono l'infinito sono implicite. Per riconoscere le frasi implicite basta provare a trasformarle nella costruzione esplicita, perché tutte le proposizioni implicite hanno anche una forma esplicita. Per esempio le proposizioni formate dai verbi modali e l'infinito non sono implicite, perché il verbo modale e l'infinito creano un solo predicato e la trasformazione nella forma esplicita non è fattibile.

Nel secondo capitolo della tesi vengono elencati e descritti tutti i tipi delle proposizioni implicite all'infinito a seconda della loro funzione. Con vari esempi, tratti dai libri oppure inventati, si cerca di rendere la descrizione più chiara e più applicabile all'uso quotidiano della lingua italiana.

Si presta attenzione anche alle restrizioni della formazione delle proposizioni implicite all'infinito.

Nel terzo capitolo tutti i tipi delle proposizioni implicite vengono confrontate con le stesse proposizioni nella loro forma esplicita che spesso richiede l'uso del congiuntivo.

L'ultimo capitolo della tesi è dedicato alla traduzione delle proposizioni implicite italiane al ceco.

In alcuni casi è possibile anche nel ceco usare l'infinito, ma spesso bisogna ricorrere ai modi finiti dei verbi.

Bibliografie

BORGHI, Alberto. *Le proposizioni subordinate: studijní materiál k předmětu Jazykový seminář gramatický VI*. Praha, 2013.

DANEŠ, František. Vedlejší věty účinkově přirovnávací se spojkou než aby. *Naše řeč* [online]. 1954, roč. 37, č. 1-2 [cit. 2013-12-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4338>

DARDANO, Maurizio a Pietro TRIFONE. *Grammatica italiana con nozioni di linguistica*. Bologna: Zanichelli, 1989.

HAMPLOVÁ, Sylva. *Mluvnice italštiny: grammatica italiana*. Praha: LEDA, 2004. ISBN 80-7335-041-6.

PROTO, Beniamino. *Guida alla comunicazione linguistica*. Firenze: Le Monnier, 1987.

SALVI, Giampaolo a Laura VANELLI. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il mulino, 2004.

SERIANNI, Luca. *Grammatica italiana*. Torino: UTET, 1989.

SERIANNI, Luca. *Sulla legittimità grammaticale di grazie di + infinito presente*. In: Accademia della Crusca [online]. [cit. 2013-12-26]. Dostupné z: <http://www.accademiadellacrusca.it/it/lingua-italiana/consulenza-linguistica/domande-risposte/legittimit-grammaticale-grazie-infinito-pres>

SKYTTE, G., G. SALVI a M. R. MANZINI. Frasi subordinate all'infinito. In: RENZI, L. a G. SALVI. *Grande grammatica italiana di consultazione II*. Bologna: Il mulino, 1991, s. 483-569.

TVRDÁ, Květuše. *Implicitní věty v současné italštině*. Praha, 1973. Diplomová práce. Katedra romanistiky FF UK.

Použité příklady jsou převzaty z citované bibliografie.

